

RAZGOVOR S EKIPOM RESTAURATORSKOG ZAVODA

ONI OBNAVLJAJU PAPIRE, PA I IZ 12. STOLJEĆA: 'Spašavamo ih od propadanja, pričaju i povijest Dubrovačke Republike i, da - peremo ih u kadama!'

Šetnjom kroz prostorije u kojima rade, vidjet ćete papire, papire i još papira, starih po nekoliko stotina godina. Još iz doba slavne Dubrovačke Republike. Izaziva to posebnu fascinaciju, znatiželju i divljenje, kada hodate i gledate u staru papirnu građu koja nalikuje onoj iz filmova čija je radnja smještena u srednji vijek. No, ovo nije kulis. Ovo je stvarno. Ipak, za ekipu Odsjeka za papir, to je zapravo svakodnevica

Svaki Dubrovčanin s pravom je ponosan na kraj iz kojeg potječe jer je on, tijekom prošlosti, bio pionir u brojnim naprednim odlukama, zakonima i načinu življenja. Dubrovačka Republika izaziva ponos stanovnika dubrovačkog područja, ali i fascinaciju svjetske publike. O njoj znamo puno, prvenstveno zbog dobro očuvane bogate baštine.

A u očuvanju sudjeluju i svi oni koji već stoljećima ne daju povijesne dokaze zubu vremena ni zaboravu. Jedni od njih su i djelatnici dubrovačkog odsjeka Hrvatskog restauratorskog zavoda. Ovom prilikom razgovarali smo s ekipom Odsjeka za papir. Kroz njihove ruke prošli su stoljetni papiri, kodeksi, vrijedni zapisi tog vremena, a oni su im udahnuili novi život, spasili ih od propadanja i produljili vijek trajanja.

LEPEZE, KORICE KNJIGA, GLOBUSI...

Šetnjom kroz prostorije u kojima rade, vidjet ćete papire, papire i još papira, starih po nekoliko stotina godina. Još iz doba slavne Dubrovačke Republike. Izaziva to posebnu fascinaciju, zna-

tiželju i divljenje, kada hodate i gledate u staru papirnu građu koja nalikuje onoj iz filmova čija je radnja smještena u srednji vijek. No, ovo nije kulis. Ovo je stvarno. Ipak, za ekipu Odsjeka za papir, to je zapravo svakodnevica.

„Mi se bavimo restauracijom i konzervacijom cijele papirnate građe – to su papir, pergament (pisaća podloga napravljena od kože sitne stoke) i kožnati predmeti. Kad kažem 'kožnati predmeti', ne govorim kako ćemo dobiti staru fotelju pa je restaurirati (smijeh), ali radimo na restauraciji korica knjiga ili kožnih antependija (predoltarnici u crkvama). Tu su još i različite lepeze, globusi, knjige, akvareli, slike na papiru...“, govori voditeljica Odsjeka za papir Vanja Vučković.

I baš dok razgovaramo, jedna djelatnica radi na spašavanju globusa iz Povijesnog muzeja u Zagrebu kako ne bi propao, što je proces koji bi mogao potrajati i godinu dana, a druga na ruži vjetрова iz Pomorskog muzeja u Orebiću. Ovi predmeti pričaju povijest Orebića i Pelješca, a sada se želi osigurati da potraju i u budućnosti budu svjedoci bogate pelješke povijesti.

Piše **Ivona Butjer Mratinović**

FOTO IVONA BUTJER
MRATINOVIĆ

„Čak i Turci dolaze u Dubrovački arhiv i dive se jer imamo zaista puno tih sačuvanih dokumenata. Oni, s druge strane, govore kako su puno toga izgubili“, izjavila je Vučković

Tanja Vučković i Gabrijela Savinović

Stara karta Dubrovačkog područja - prije i poslije restauracije

U rukama su im bili stoljetni papiri, pa i iz 12. stoljeća, vrijedni globusi, korčulanske matrikule, papinske bule na pergamentu koje su izložene u Katedrali... Razdoblje Dubrovačke Republike priča je za sebe. Papirnata građa koju ovaj Odsjek obrađuje najviše se odnosi na kodekse i dokumente tog vremena

DA, PAPIRI SE PERU U KADAMA!

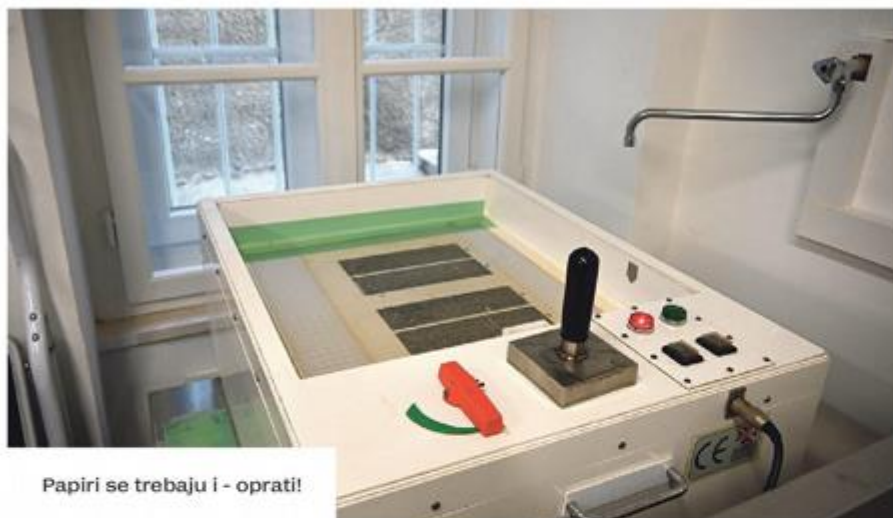
Jasno je kako dubrovački kraj obiluje bogatom baštinom i vrijednim predmetima koje je već nagrizao zub vremena. Pa kako se onda bira što će se točno restaurirati?

„Svake godine, u komunikaciji s muzejima, arhivima i crkvama, predlažemo program za sljedeću godinu po pitanju zaštite kulturnih dobara. Te programe Ministarstvo kulture i medija mora odobriti. Prednost se daje umjetninama koje su u lošem stanju, a koje su od velikog kulturnog i povijesnog značenja. Početkom svake godine preuzimamo te umjetnine od njihovih vlasnika koje je potom potrebno dokumentirati, fotografirati, a onda idemo u sam proces restauracije“, objašnjava Vučković.

Svaki predmet se prvo detaljno analizira i istražuje, a na temelju rezultata se kreće u uređivanje predmeta; mokro ili suho pranje, ravnanje pergamenata i vraćanje elastičnosti, rekonstrukcija nedostajućih dijelova... Proces je to koji kod ljudi budi zanimanje, ali i brojna pitanja.

„Kada vide papire u kadama s vodom, ljudi se šokiraju! Ali da, papiri se peru. Papir je prilično izdržljiv. Najviše volim kada nam dođe jako star papir jer je puno kvalitetniji od novog. Ogromna je razlika, papir iz 15., 16., 17. ili 18. stoljeća je ručno rađen, kvalitetan je i u odnosu na onaj industrijski, jedna sasvim druga priča. Također, ljudi nas često pitaju vraćamo li tekst u knjige i na papire. Ne! Jer ne znamo što je tu pisalo. Nadopunjujemo ih samo po-

Papiri se trebaju i - oprati!

Šetnjom kroz prostorije u kojima rade, vidjet ćete papire, papire i još papira, starih po nekoliko stotina godina. Još iz doba slavne Dubrovačke Republike. Izaziva to posebnu fascinaciju, znatiželju i divljenje, kada hodate i gledate u staru papirnu građu koja nalikuju onoj iz filmova čija je radnja smještena u srednji vijek. No, ovo nije kulisa. Ovo je stvarno

stojećim dijelovima, nipošto ne novima. Međutim, kad je riječ o slici na papiru, onda se izvode retušir, ali samo tamo gdje je to moguće", kaže Vučković. Nakon restauracije predmeta, on se vraća vlasniku koji se onda savjetuje kako ga dalje čuvati, a da se ne uništi. Papirnatim predmetima, kako bi što dulje trajali, potrebno je osigurati adekvatne mikroklimatske uvjete, poput zaštite od vlage ili svjetla. A i sami konzervatori pregledaju periodično predmete koje su prethodno restaurirali.

TKO JE TO BILO ZA VRIJEME DUBROVAČKE REPUBLIKE

U rukama su im bili stoljetni papiri, pa i iz 12. stoljeća, vrijedni globusi, korčulanske matrikule, papinske bule na pergamentu koje su izložene u Katedrali... Razdoblje Dubrovačke Republike priča je za sebe. Papirnata građa koju ovaj Odsjek obrađuje najviše se odnosi na kodekse i dokumente tog vremena. Predmeti se obnavljaju u suradnji Zavoda, koji obnavlja radove, Društva prijatelja dubrovačke starine, koje ih financira, te Državnog arhiva u Dubrovniku, u kojem se nalazi obnovljeno gradivo. Projekt je započet 2015. godi-

'Fermani su posebno zahtjevni za restauriranje, a nosili su sultanov potpis' stoji

ne, a traje i danas, s pauzom za vrijeme pandemije Covida-19.

„Kroz taj period smo restaurirali 211 dokumenata i 19 kodeksa, to je gradivo od svjetskog značaja. Naziv povelja nalazimo u srednjovjekovnim dokumentima kao povelja, pouilia i povea, a odnosi se na ispravu, dokument, stari rukopis, ugovor ili važan dokument. To su svečane isprave kojima javna vlast dodjeljuje neku povlasticu, donosi naredbu ili zapovijed. Na tim je papirima opisan svakodnevni život Dubrovnik u to doba", govori voditeljica projekta, restauratorica Gabrijela Savinović. Napominje kako su stari Dubrovčani već tada činili neku vrstu restauracije vrijednih dokumenata pa su bili napredni i po tom pitanju.

„U Dubrovačkoj Republici pergament se birao za važnije dokumente, budući da je bio dugotrajniji materijal od papira. Ponaјprije su to bili svi statuti, zakonski zbornici te popisi državnih službenika iz redova vlastele. Gledajte, to je bilo 12., 13., 14. stoljeće i oni su već tada imali izraženu svijest i osjećaj za očuvanje baštine. Također, u Dubrovač-

Papiri, papiri, papiri...

U procesu... Stara ruža vjetrova

Restauriranje globusa - dugotrajan, ali vrijedan proces

Mala preša za papire

„Kada vide papire u kadama s vodom, ljudi se šokiraju! Ali da, papiri se peru. Papir je prilično izdržljiv. Najviše volim kada nam dođe jako star papir jer je puno kvalitetniji od novog. Ogromna je razlika, papir iz 15., 16., 17. ili 18. stoljeća je ručno rađen, kvalitetan je i u odnosu na onaj industrijski, jedna sasvim druga priča“, kaže Vanja Vučković, voditeljica Odsjeka za papir

koj Republici vlada je vodila brigu o preuevezivanju i popravcima oštećenih registara. U popravke se ulagalo mnogo novca, a Senat je za takve izdatke davao posebna ovlaštenja Malom vijeću. Pravovremeno preuevezivanje registara i njihovo popravljivanje znatno je produljilo njihov vijek. I ti su predmeti čak i dobro očuvani, bude na njima nešto plijesni, ali tinta i materijal su u gotovo savršenom stanju“, tvrdi Savinović, dok se Vučković nadovezuje – posebni su ti Dubrovčani bili...

POSEBNE SULTANOVE DIREKTIVE

Vučković je svoj rad osobito posvetila fermanima. To su turski spisi nastali za vrijeme Otomanskog carstva, a u naravi su pisana sultanova naredba, zapovijed, dekret ili diploma. Oni su sadržavali naredbe i pravila od državnog značaja, regulirali su vojna, svjetovna i šerijatska pitanja, a najčešće su pisani posebnim arapskim pismom. „Ti su papiri specifični zbog strašno topive tinte, puno topivije nego što ju susrećemo na rukopisima i dokumentima sa Zapada, a i jako su osjetljivi zbog premaza na licu papira. Potpis sultana (Tugra) znao bi biti u zlatu, pa i različitim bojama, što su jako topivi pigmenti“, objašnjava Vučković dodavši kako je na tom polju ostvarila sjajnu suradnju s dr. sc. Vesnom Mijović, hrvatskom povjesničarkom i orijentalisticom koja zna prevoditi te rukopise te je puno pomogla u interpretaciji. A arhiva fermana u Dubrovniku itekako je impozantna. „Čak i Turci dolaze u Dubrovački arhiv i dive se jer imamo zaista puno tih sačuvanih dokumenata. Oni, s druge strane, govore kako su puno toga izgubili“, dodaje Vučković.

Kaže kako su fermane sa sobom često nosili dubrovački kapetani. Naime, na molbu Dubrovčana, oni su se često izdavali našim kapetanima kako bi mogli sigurno ploviti pod zaštitom sultana po Sredozemnom i Egejskom moru. Na fermanima bi znalo stajati, hatt-ı humayun često zlatnim slovima, što bi u prijevodu značilo kako ih je sultan

osobno izradio. Također, izdavali bi se i ako netko ne bi platio danak, koji je Dubrovačka Republika bila obvezna plaćati u jednom povijesnom periodu kako bi sačuvala svoju slobodu.

„Kroz te fermane se provlače dubrovačka imena i prezimena, naročito pomoraca koji su ih koristili kako bi se zaštitili od gusara i ostalih napada na moru“, dodaje Vučković koju su fermani zaintrigirali još tijekom studija, baš zbog toga što su dio nama neobične, istočnjačke kulture koja nam nije svakodnevna.

„Želja mi je sve ih obnoviti. Valjda ću to stići učiniti do mirovine“, govori kroz smijeh.

TKO SMO, OTKUD DOLAZIMO I GDJE TREBAMO IĆI

Kako je dubrovačka povijest iznimno bogata i vrijedna, pred njima je puno posla. Kažu nam kako su u najgorem stanju papiri koji se od strane publike najčešće listaju u arhivu jer se tako ujedno i najviše oštećuju.

Sve što su dotad obnovili, iz Hrvatskog restauratorskog zavoda – odsjek Dubrovnik su predstavili javnosti; prvo 2018. godine kroz izložbu, a potom i 2019. godine kroz bogati katalog. Za sredinu svibnja naredne godine zakazana je izložba u Orebiću na kojoj će predstaviti radove u suradnji s tamošnjim Pomorskim muzejom.

Zahvaljujući i bogatoj građi papira iz sada daleke prošlosti, znamo tko smo, otkud dolazimo i gdje trebamo ići. Kako bi to znali i oni koji ostaju za nama, važno je čuvati i obnavljati baštinu. Proces restauracije je zahtjevan i dugotrajan te je potrebno puno strpljenja, ali vrijedan svake utrošene sekunde jer se čuva ono što praktički nema cijenu – naš identitet i nasljeđe jedne Republike koja je prije nekoliko stotina godina bila ispred svog vremena, a nadahnjuje nas i da u ovom, modernom budemo napredni, mudri, posebni i svoji.